

BIBLIOGRAFINIS SARAŠAS

Pateikiamas antrasis bibliografinis sąrašas darbų „Lietuvos parlamentinė sistema / parlamentarizmas“, spausdintų 2005 m. II pusės ir 2006 m. I pusės leidiniuose.

Kas valdo Lietuvą, 2005 : dabartinių Lietuvos valstybės veikėjų biografijų žinynas / [sudarė Povilas Budraitis]. - Vilnius : Gairės, 2005 (Vilnius : Spauda). - 172, [1] p. : portr. ; 15 cm. - Tiražas 1 000 egz. - ISBN 9986-625-57-2.

Dabartinių Lietuvos valstybės veikėjų biografijų žinyne – Prezidentas, 141 Seimo narys, 14 Vyriausybės ir 15 Europos Parlamento narių. Biografijų žinyne – du pagrindiniai skyriai. Pirmajame pagal abėcėlę (išskyrus Prezidentą) išdėstytos Seimo ir Vyriausybės narių biografijos, antrajame – pristatomi Europos Parlamento nariai.

Lietuva Šiaurės Atlanto Sutarties organizacijoje, 2004–2006 : kolektyvinė monografija / Atlanto Sutarties Lietuvos bendrija, Užsienio reikalų ministerija. - Vilnius : Aidai, 2006. - 151 p. - ISBN 9955-656-23-9.

Narystės NATO buvo siekiama daugiau nei dešimtmetį: Lietuva deklaravo savo siekį tapti Aljanso nare 1994 m. pradžioje; po to prasidėjo ilgas pasirengimo narystei laikotarpis. Visos pastangos buvo vainikuotos sėkme – 2002 m. Prahos viršūnių susitikimo metu Lietuva, kartu su dar šešiomis kandidatėmis, buvo pakviestos prisijungti prie Aljanso ir tapti visateise saugumo organizacijos nare.

Kolektyvinėje monografijoje išsamiai pristatomas iki narystės nueitas kelias, Lietuvos vaidmuo pakitusioje kolektyvinio saugumo organizacijoje, pokyčiai ir iššūkiai, su kuriais susiduria Lietuva jau kaip Aljanso narė. Leidinyje pateikiama autoritetingų ekspertų pristatyta informacija, kuri supažindina su pagrindiniais narystės NATO principais ir ateities perspektyvomis.

Motieka, Egidijus. Didysis Vilniaus Seimas / Egidijus Motieka; Lietuvos istorijos institutas. - 2-oji patais. laida. - Vilnius : Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2005 (Vilnius : Petro ofsetas). - 360, [1] p., [8] iliustr. lap. ; 25 cm. - Santr. angl., lenk. - Bibliogr. išnašose. - Asmenvardžių ir vietovardžių r-klės: p. 319–330. - Tiražas 500 egz. - ISBN 9986-780-75-6.

Tai antrasis papildytas monografijos leidimas, pasirodęs Didžiojo Vilniaus Seimo 100-mečio proga. Knygoje nagrinėjamas istorinis įvykis, trukęs vos dvi dienas, tačiau turėjęs gana platų istorinį, politinį, socialinį ir kultūrinį kontekstą ir didelę įtaką kuriantis Lietuvos pilietinei visuomenei. Monografijos autorius apgailestauja, kad per dešimtmetį nebuvo atlikta išsamesnių tyrimų apie Seimą ir 1905–1906 m. tautinę revoliuciją Lietuvoje.

Nuo ištakų – į rytdieną : valstiečiams liaudininkams 100 metų / [konceptcijos autorius ir sudarytojas Algis Krupavičius; straipsnių autoriai Algis Krupavičius, Ligita Šarkutė; istorinę medžiagą surinko Jadvyga Mackevičienė]. - Vilnius : Trys žvaigždutės, 2005 (Vilnius : Spauda. - 111, [1] p. : iliustr., portr. ; 25 cm. - Bibliogr.: p. 109–110. - Tiražas 5 000 egz. - ISBN 9955-641-27-4.

Knygoje apžvelgiamas istorinis valstiečių liaudininkų kelias nuo Lietuvos valstiečių sąjungos įkūrimo 1905 m. iki Valstiečių ir Naujosios demokratijos partijų sąjungos. Aptariama partijos veikla ir vaidmuo šalies politinėje sistemoje skirtingais Lietuvos valstybingumo laikotarpiais. Pateikiamos iškiliausių valstiečių liaudininkų – visai Lietuvos istorijai svarbių asmenybių: lietuviybės puoselėtojos Felicijos Povickaitės-Bortkevičienės, vieno sąjungos kūrėjų Juozo Gabrio-Paršaičio, parlamentinio laikotarpio Ministrų Pirmininkų Ernesto Galvanausko, Mykolo Sleževičiaus, Prezidento Kazio Griniaus, Gabrielės Petkevičaitės-Bitės, Albino Rimkos, Petro Rusecko, Jono Staugaičio, Kazio Škirpos, Jono Vileišio biografijos, supažindinama su naująja partijos lyderių karta. Pristatomos politinės programos, glaustai aptiriamos ideologinės nuostatos.

Prezidento apkalta, 2003–2004 : dokumentų rinkinys / sudarytojas Vaidotas Antanas Vaičaitis. - Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2005 (Vilnius : Vilniaus spauda). - 647, [1] p.; 21 cm. - Tiražas 1 200 egz. - ISBN 9955-557-60-5.

2003 metų pabaigoje ir 2004-ųjų pradžioje vykęs Lietuvos Respublikos Prezidento apkaltos procesas svarbus ne tik Lietuvos politinei ir teisinei sistemai, bet, kaip precedento neturintis atvejis, – ir tarptautinei bendruomenei.

Knygoje eiliškumo tvarka surinkti svarbiausi teisės aktai, susiję su apkaltos procesu: Seimo valdybos ir Seimo bei jo komisijų sprendimai ir nutarimai bei išvados, Konstitucinio Teismo nutarimai ir išvados. Be šių dokumentų, pateikiamos ir Seime vykusio apkaltos proceso stenogramos, kurios supažindina tiek su Prezidento ir jo atstovų, tiek su kaltintojų-parlamentarų argumentais bei visa politine-teisine retorika. Šis dokumentų rinkinys skiriamas pirmiausia Lietuvos ir kitų šalių teisininkų bendruomenės atstovams, tačiau jis galėtų būti įdomus studijuojantiems politinius mokslus bei visiems besidomintiems Lietuvos politiniais ir teisiniais procesais.

Bauža, Česlovas. Politinės „kairės“ laimėjimas ir jo padariniai Lietuvoje / Česlovas Bauža, Petras Biveinis. - Santr. angl. - Bibliogr.: 21 pavad. // Viešoji politika ir administravimas. - ISSN 1648-

Komunistinės sistemos griūtis ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas buvo glaudžiai susiję, nors ir įvairiai vertinami politiniai procesai. Pokomunistinė transformacija 1992–1996 m. į valdžios olimpą grąžino buvusius komunistus, pasivadinusius LDDP. Kontroliuodami Seimą ir Vyriausybę, jie įgyvendino atitinkamą reformų strategiją, tačiau neadekvačiai ją derino su bendraisiais visuomenės ir diferencijuotais atskirų socialinių sluoksnių interesais. Dėl to viešojoje politikoje išryškėjo neigiamos tendencijos, kurios atvedė prie logiškų ir neišvengiamų valdančiojo elito permainų. Politinės „kairės“ ir „dešinės“ jėgų amplitudė to meto Lietuvoje buvo ypač ryški, todėl jos tyrimai gali atverti naujų įžvalgų, bent iš dalies koreguojančių įprastus požiūrius.

Straipsnio autoriai mėgina apibrėžti šių procesų pobūdį, aiškintis LDDP laikino laimėjimo (1992 m.) bei pralaimėjimo Seimo rinkimuose (1996 m.) priežastis ir padarinius.

Kalinauskas, Gintaras. Parlamentinės kontrolės modelis ir jo įtvirtinimo ypatumai Jungtinėse Amerikos Valstijose : doktrininis ir praktinis požiūriai / Gintaras Kalinauskas. - Santr. angl. - Bibliogr.: 43 pavad. // Jurisprudencija. - ISSN 1392-6195. - 2006. - T. 2(80), p. 50–59.

Straipsnyje analizuojamas parlamentinės kontrolės modelio įtvirtinimas, jo raida Jungtinėse Amerikos Valstijose. Nepaisant to, kad JAV konstitucinėje valdžių sistemoje nėra nei vyriausybės instituto, nei Prezidento ir jo administracijos politinės atsakomybės Kongresui, o Konstitucijos nuostatos nereguliuoja Kongreso kontrolinės kompetencijos, neabejojama Kongreso kompetencija visapusiškai ir veiksmingai vykdyti parlamentinę kontrolę. Kongreso kontrolė išplėtotą parlamentinės praktikos būdu kartu su parlamento institucija ir patvirtinta Aukščiausiojo Teismo aiškinant Konstituciją ir kuriant valdžių padalijimo modelį.

Visuotinai pripažįstama, kad Kongreso vykdoma kontrolė yra vienas iš „stabdžių ir atsvarų“ mechanizmo elementų, užtikrinantis ne tik nepertraukiamą ir veiksmingą visų Kongreso funkcijų, ypač įstatymų leidybos vykdymą, bet ir garantuojantis valdžių tarpusavio pusiausvyrą. Nors, kaip rodo Aukščiausiojo Teismo sprendimuose formuojama doktrina, Kongreso kontrolinė funkcija turi ribas ir vykdoma kontrolė nėra absoliuti. Kitas svarbus Kongreso kontrolinės funkcijos ribojimas yra susijęs su informacijos gavimu iš vykdomosios valdžios. Amerikiečių konstitucinėje tradicijoje, analizuojant „stabdžių ir atsvarų“ sistemos (mechanizmo) turinį, išskiriama vykdomosios valdžios privilegija. Būtent ši privilegija leidžia vykdomajai valdžiai atsisakyti pateikti Kongresui reikalaujamą informaciją ir taip neleisti „įsisiūbuoti“ Kongreso tyrimams. Taip parlamentinė kontrolė, kaip ir kiti „stabdžių ir atsvarų“ mechanizmo elementai (prezidento veto teisė, apkalta ir kt.), užtikrina Kongreso ir Prezidento nepriklausomumą ir lygiateisiškumą bei nuolatinį bendradarbiavimą įgyvendinant nustatytas funkcijas.

Kalinauskas, Gintaras. Peticijos teisės įtvirtinimas Lietuvos konstitucinėje teisėje : parlamentinė patirtis / Gintaras Kalinauskas. - Santr. angl. - Bibliogr.: 31 pavad. // Jurisprudencija. - ISSN 1392-6195. - 2005. - T. 64(56), p. 104–113.

Straipsnio tikslas – atskleisti peticijos teisės sampratą ir raidą Lietuvos konstitucinėje teisėje. Straipsnyje analizuojami peticijos teisės konstitucionalizavimas tarpukario Lietuvoje, taip pat tarpukario ir šiuolaikinė parlamentinė patirtis įtvirtinant peticijos teisės institutą, kuriant peticijos teisės realizavimo mechanizmus.

Lietuvos konstitucinėje doktrinoje vyrauja dvi pozicijos apibrėžiant peticijos teisę (peticiją). Viena pozicija – peticijos teisę priskirti politinėms teisėms, antra pozicija – siekimas ją atskirti nuo politinių teisių. Pirmuoju atveju peticijos teisė (peticija) vertinama kaip piliečio individualūs arba kolektyviniai kreipimaisi į valdžios institucijas su skundu, pasiūlymu arba reikalavimu spręsti teisinį arba kitą visuomenei svarbų klausimą. Antruoju atveju peticijos teisė – tai demokratijos komponentas, leidžiantis visiems valstybės gyventojams spręsti žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimo ir apsaugos klausimus.

Mesonis, Gediminas. Prezidento veto stabdžių ir atsvarų sistemoje : efektyvumo teorinės ir praktinės prielaidos / Gediminas Mesonis. - Santr. angl. - Bibliogr.: 15 pavad. // Jurisprudencija. - ISSN 1392-6195. - 2005. - T. 64(56), p. 84–91.

Straipsnyje nagrinėjami valstybės vadovo įgaliojimai vetuoti Parlamento priimtus įstatymus. Straipsnio pradžioje apžvelgiamas ir analizuojamas teorinis paveldas, pagrindžiantis tokių įgaliojimų reikalingumą ir apibrėžiantis skirtingų veto modelių pranašumus ir skirtumus. Analizuojant veto kaip reikšmingą stabdžių ir atsvarų sistemos dalį, straipsnyje nagrinėjamas tiek teisinis, tiek politologinis problemos aspektas. Antrojoje straipsnio dalyje gvildinama konkrečių valstybių – Jungtinių Amerikos Valstijų, Prancūzijos Respublikos, Vokietijos Federacinės Respublikos, Jungtinės Karalystės bei daugelio Vidurio ir Rytų Europos valstybių vadovų ir parlamentų veto įgaliojimų specifika, atskleidžiami Lietuvos Respublikos Prezidento veto įgaliojimai. Trečiojoje straipsnio dalyje svarstomas veto modelio kokybės klausimas – siekiama apibrėžti kriterijus, kuriais vadovaujantis būtų galima atsakyti į kylančius klausimus. Straipsnio pabaigoje daromi apibendrinimai ir formuluojamos išvados.

Ragauskas, Petras. Įstatymų leidėjų kompetencija ir diskrecija / Petras Ragauskas. - Santr. angl. - Bibliogr.: 35 pavad. // Teisė. - ISSN 1392-1274. - 2005. - T. 55, p. 134–147.

Įstatymų leidyba yra viena iš svarbiausių valstybės (ar valstybės valdžios) funkcijų. Įstatymais kuriama teisinė tvarka daro poveikį ne tik valdžios institucijoms, bet ir visoms socialinio gyvenimo sritims. Ši tvarka taikytina kiekvienam asmeniui. Išvengti įstatymų neįmanoma lygiai kaip ir pačios valstybės kontrolės bei

kišimosi. Šis įstatymo poveikio totalumas skatina kuo geriau pažinti ir įvertinti įstatymų leidybos mechanizmą ir taip geriau suprasti jo teikiamas galimybes bei ribas.

Straipsnyje nagrinėjamos įstatymų leidėjų laisvės, nustatant tam tikro turinio teisinį reguliavimą, ribos. Apžvelgiamos pagrindinės teorinės įstatymų leidėjų laisvės ribas apibūdinančios koncepcijos ir analizuojami konkretūs Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjų (Seimo ir Tautos) kompetencijos ir diskrecijos suvaržymai.

Statkevičius, Mindaugas. Apkaltos padariniai / Mindaugas Statkevičius. - Santr. vok. - Bibliogr.: 17 pavad. // Teisė. - ISSN 1392-1274. - 2005. - T. 56, p. 50-63.

Apkaltos konstitucinio instituto taikymo praktika Lietuvoje konstitucinio reguliavimo požiūriu sukėlė didelį susidomėjimą ne tik Lietuvoje, bet ir daugelyje demokratiškos pasaulio valstybių. Straipsnyje pirmiausia analizuojama Lietuvos konstitucinė apkaltos instituto teorija ir praktika, apkaltos proceso specifika, atsižvelgiant į atsakomybės subjektus. Lyginamuoju aspektu žvelgiama į kitų valstybių, ypač JAV, Rusijos ir kitų naujausios demokratijos valstybių, konstitucinį ir teisinį reguliavimą. Šiame straipsnyje daugiausia dėmesio skiriama apkaltos padariniams, kurių kyla valstybės Prezidentui. Pirmia, daugelyje valstybių jis yra vienintelis atsakomybės apkaltos proceso tvarka subjektas. Antra, daugiausia vykę būtent Prezidento apkaltos procesų.

Straipsnyje aptariama apkaltos padarinių samprata, apibūdinamas apkaltos proceso konstitucinis padarinys – pašalinimas iš pareigų, taip pat analizuojamas šios konstitucinės sankcijos turinys, apibrėžiami konstitucinio statuso ribojimai prasidėjus apkaltos procesui, konstitucinės atsakomybės apkaltos proceso tvarka ir kitos teisinės atsakomybės taikymo specifika, analizuojama Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo aktuose suformuluota apkaltos padarinių doktrina.

Šileikis, Egidijus. Politinių partijų teisinio statuso raidos antroji pakopa / Egidijus Šileikis. - Santr. angl. - Bibliogr.: 18 pavad. // Jurisprudencija. - ISSN 1392-6195. - 2005. - T. 64(56), p. 42-49.

Lietuvos konstitucinės teisės mokslo pradininko M. Romerio 1935 m. publikuoti samprotavimai apie politinių partijų jurisprudencinio tyrinėjimo reikšmę iki šiol nesulaukė pakankamo atgarsio. Per penkiolika atkurtos Nepriklausomybės metų nepasirodė nė viena disertacija ar išsami kolektyvinė studija politinių partijų teisinės padėties tema, o pirmoji ir kol kas vienintelė monografija šia tema (Šileikis, E. Politinių partijų institucionalizmas. 1997) nesulaukė pastabų ir diskusijų. Tokiai spragai veiksmingai šalinti dabar susidarė itin palanki padėtis. Straipsnyje trumpai primenamas politinių partijų teisinės padėties pirmasis raidos etapas, kuris apėmė laikotarpį nuo 1990 m. iki 2004 m. bei išsamiai atskleidžiamas nuo 2004 m. prasidėjęs antrasis partijų teisinės padėties etapas.

Varaška, Mantas. Parlamento nario indėmnitetas : teoriniai ir praktiniai aspektai / Mantas Varaška, Darius Butvilavičius. - Santr. angl. - Bibliogr.: 55 pavad. // Jurisprudencija. - ISSN 1392-6195. - 2005. - T. 64(56), p. 92-103.

Šių dienų moderniose valstybinėse santvarkose Parlamento institucija – centrinė valstybinės valdžios grandis, o parlamentaro teisinio statuso nustatymo problema – neišsėmiama konstitucinės teisės mokslo sritis. Išskiriamos dvi pagrindinės parlamento nario teisinio statuso kategorijos – imunitetas ir indėmnitetas. Straipsnyje nagrinėjamas indėmniteto turinys, jo teoriniai ir praktiniai aspektai. Pateikiama užsienio valstybių teisinio reglamentavimo apžvalga, susijusi su parlamento nario indėmniteto įtvirtinimu. Daugiausia dėmesio skiriama parlamentaro socialinio-ekonominio pobūdžio garantijų kokybinio ir kiekybinio turinio atskleidimui, jo savitumams atskirų valstybių nacionalinės teisės sistemose. Straipsnio autorius tikisi, jog užsienio šalių patirties analizė padės įvertinti Lietuvos teisinės sistemos pranašumus ir trūkumus, kvestionuojant Seimo nario teisinio statuso bruožus.

Žilinskas, Justinas. Lietuvos Respublikos Seimo dalyvavimo svarstant Europos Sąjungos reikalus mechanizmas : kūrimas, modelis ir procedūros / Justinas Žilinskas. - Schem. - Santr. angl. - Bibliogr.: 31 pavad. // Jurisprudencija. - ISSN 1392-6195. - 2005. - T. 72(64), p. 30-45.

Rengiantis Lietuvos Respublikos narystei Europos Sąjungoje, kilo poreikis ne tik suderinti nacionalinę teisę su Europos Sąjungos teisynu, bet ir sukurti nacionalinį institucinį mechanizmą, kuris padėtų Lietuvai sėkmingai dalyvauti ES teisėkūroje. Viena sudėtinė šio mechanizmo dalių – Lietuvos Respublikos Seimo vaidmuo Europos Sąjungos reikaluose, įtvirtintas Konstituciniame akte dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje (ES).

Straipsnio tikslas – pristatyti ir išanalizuoti Lietuvos Respublikos Seimo dalyvavimo sprendžiant ES reikalus modelį, jo kūrimo aplinkybes, šaltinius, bruožus, procedūras ir probleminius aspektus.

Remdamasis užsienio šalių, darbo grupės, kūrusios šį modelį, patirtimi, kitais šaltiniais, autorius nuosekliai atskleidžia, kokios priežastys lėmė aktyvaus Seimo vaidmens sprendžiant ES reikalus, pasirinkimą, kaip šis vaidmuo buvo įtvirtintas, kokias konstitucines naujoves jis įnešė į Lietuvos teisės sistemą, ypač daug dėmesio skiriant vadinamųjų „mandatinių komitetų“ vaidmens įtvirtinimui Konstituciniame akte dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje bei Seimo statuto papildymuose.

Straipsnyje taip pat detalai pristatomos, aiškinamos ir iliustruojamos schemomis įvairios ES reikalų sprendimo Seime procedūros. Ypač daug dėmesio skiriama svarbiausiajai iš jų – pozicijų dėl pasiūlymų

priimti ES teisės aktus ar kitus ES dokumentus, susijusius su Seimo kompetencija, svarstymui, kuria remiasi ir kai kurios kitos procedūros, nes tai – procedūra, kurios metu Seimo mandatiniai komitetai veikia kaip konstitucinės institucijos, išreiškdamos politiškai privalomą nuomonę viso Seimo vardu Vyriausybei.

Daug dėmesio skiriama subsidiarumo kontrolei, pabrėžiant, kad Seimo statute įtvirtintas subsidiarumo kontrolės mechanizmas yra novatoriškas, atspindintis Sutarties dėl Konstitucijos Europai formuojamus pokyčius. Analizuojama ir svarstoma, kiek pagrįstas yra aktyvus Seimo dalyvavimas svarstant pareigūnų, kuriuos į pareigas Europos Sąjungoje teikia Lietuvos Respublika, kandidatūras, taip pat daugelis kitų klausimų, susijusių su Seimo vaidmeniu svarstant ES reikalus. Straipsnis baigiamas trumpomis motyvuotomis išvadomis.

Žilys, Juozas. The issue of genesis of the institution of the President of the Republic of Lithuania in the constitutional process of 1990-1992 / Juozas Žilys // Jurisprudencija. - ISSN 1392-6195. - 2006. - T. 3 (81), p. 106-118.

Respublikos Prezidento konstitucinio instituto klausimas konstituciniame procese 1988–1992 m. buvo viena pagrindinių aktualijų atkuriant Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, o vėliau – kuriant Lietuvos valstybės institucinę sistemą. Šio proceso išskirtinis reiškinys buvo tai, kad politinė teisinė polemika dėl valstybės vadovo kilo jau 1988–1990 m., galiojant tarybinei konstitucijai. Valstybės vadovo konstitucinio instituto atkūrimo klausimo pobūdis iš esmės įgijo naują politinį teisinį turinį tada, kai 1990 m. kovo 11 d. buvo atkurta nepriklausoma demokratinė Lietuvos Respublika ir priimtas Lietuvos Respublikos Laikinis Pagrindinis Įstatymas (Lietuvos Respublikos laikinoji Konstitucija).

Lietuvos Respublikos Prezidento institucijos atkūrimo procesas Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo galiojimo laikotarpiu buvo sudėtingas, nes diskusija šiuo klausimu vyko aštriomis politinės konfrontacijos sąlygomis. Brandinant Respublikos Prezidento konstitucinio statuso turinį, reikėtų atsižvelgti į keletą šios veiklos aspektų. Pirmiausia Respublikos Prezidento vieta konstitucinėje valstybės institucijų sistemoje buvo programuojama daugelyje konstitucinių projektų, kurie buvo parengti ir paskelbti 1990–1992 m. laikotarpiu. Jų nuostatuose atsispindėjo įvairūs požiūriai dėl būsimąjo valstybės vadovo apibrėžimo, konstitucinio statuso, kompetencijos, santykių su įstatymų leidimo ir vykdomąja valdžia bei kt.

Kelyje į Respublikos Prezidento instituto atkūrimą atskirai pažymėtini Lietuvos Sąjūdžio ir kitų politinių organizacijų veiksmai, siekiant nedelsiant grąžinti į Lietuvos konstitucinę sistemą valstybės vadovo pareigybę ir nustatyti jo įgaliojimus. Nors šie pasiūlymai ir veiksmai komplikavo konstitucinį procesą, tačiau politinių jėgų siekis nedelsiant atkurti valstybės vadovo pareigybę laikantis Laikinojo Pagrindinio Įstatymo, skatino intensyviau rengti Konstituciją, spartino šį procesą.

Sudarė Virgilija Beganskaitė